

II. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

УДК 811.161.2'243

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ КУРСІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЛЯ ВИКЛАДАЧІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Софія Соколова

*Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Інститут української філології
кафедра української мови
вул. Тургенєвська, 8/14, 01601 Київ, Україна
тел.: 066 298 92 96*

Розглянуто концептуальні основи організації курсів підвищення кваліфікації для викладачів української мови як іноземної, проаналізовано комплекс навчальних програм для курсів.

Ключові слова: українська мова як іноземна, концепція підвищення кваліфікації спеціалістів, навчальні дисципліни.

Україна початку ХХІ століття має реальні можливості стати повноправною європейською державою, вийти на достойний світовий рівень розвитку не тільки через географічне розташування, а завдяки потужному економічному й культурному потенціалу, який потребує ще усвідомлення нами та клопіткої праці кожного. Щороку Україна все більше розширює коло політичних, економічних та культурних можливостей взаємодії з іншими державами. Освіта й наука є одними з актуальних напрямків співпраці. За спостереженнями дослідників [4], нині відповідно до міжнародних угод про співробітництво в галузі освіти, близько 50 тисяч іноземних студентів навчаються у понад 226 вищих навчальних закладах України. Найбільшим попитом користуються такі спеціальності, як психологія, соціологія, міжнародні відносини, журналістика, філологія, генетика, медицина, кібернетика та ін. Для забезпечення виконання таких угод досить злагоджено у вищих навчальних закладах України діє система навчання іноземних студентів, окреслена в Наказі Міністерства освіти і науки України № 260 від 04.04.2006 року «Про вивчення української (російської) мови іноземними студентами і аспірантами» та в Листі Міністерства освіти і науки України № 1/9–354 від 31.05.08, де зазначено, що українська мова є обов'язковою в усіх вищих навчальних закладах, а рівень володіння українською мовою випускників підготовчих відділень має бути достатнім для безперешкодного засвоєння програм навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах [9].

Окрім виконання функцій, пов'язаних з освітою й наукою, українська мова, культура є основою ідентичності українців, як в Україні, так і в діаспорі. Очевидним є те, що, підтримуючи мовно-культурні комунікації зі світовим українством, українці й самі вдосконалюються, переходять на вищий рівень самоповаги та самосвідомості.

Це, зокрема, інтелектуальний обмін, що виявляється як у мистецьких комунікаціях, так і в реалізації навчальних програм. Так, Інститут української філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова організовує широкий спектр культурних заходів, які розкривають найважливіші аспекти сучасної української культури, здійснює організацію освітнього та культурно-просвітницького туризму. Багато років Інститут підтримує науково-методичні зв'язки з Пряшівським університетом (Словаччина): професори та студенти цього навчального закладу щороку приїздять до Києва на стажування. Викладачі Інституту української філології постійно працюють на кафедрі україністики в Сегедському науковому університеті (Угорщина), Московському лінгвістичному університеті (Російська Федерація), у Талліннському і Тартуському університетах, а також в українських недільних школах Естонії.

Стійкий інтерес іноземців до української мови, запровадження вивчення української мови як іноземної в навчальних закладах світу, зацікавлення іноземних громадян туризмом та освітою в Україні актуалізують необхідність розширення мережі навчання української мови як іноземної, зокрема як на підготовчих відділеннях українських університетів, так і на різноманітних мовних курсах.

Сучасні напрацювання з української лінгводидактики засвідчують активний пошук методів і прийомів, визначення основних змістових ліній у навчанні української мови як іноземної. До питань бутності української мови звертаються науковці й викладачі вищих навчальних закладів України та зарубіжжя – систематичними стали наукові й науково-практичні конференції, семінари, круглі столи, щороку з'являються нові підручники й навчальні посібники для студентів-іноземців, давно назріла необхідність законодавчого вирішення питання сертифікації української мови як іноземної, яке послідовно й аргументовано висвітлене у статті Зоряни Мацюк «Україна на шляху до сертифікації української мови як іноземної» [10: 9–11] та деклароване в Ухвалі Міжнародної наукової конференції «Мова як іноземна: проблеми сертифікації за європейськими стандартами» (Львів, 23–24 квітня 2009 року) [17: 19]. Однак існування української мови як іноземної і тепер потребує осмислення, узагальнення та систематизації на науковому й державному рівнях. Разом із тим, актуальними залишаються проблеми, зумовлені відсутністю усталеної методики навчання української мови як іноземної, невідповідністю потребам навчання кількості та якості підручників.

Але основна – це проблема підготовки фахівців-викладачів і учителів української мови як іноземної. Перший крок і продовження титанічної праці в цьому напрямку належить Львівському національному університету імені Івана Франка, який першим в Україні окреслив Концепцію підготовки фахівців для викладання української мови в іншомовній аудиторії [13]. Хоча актуальною залишається необхідність неперервного професійного зростання викладачів української мови як іноземної, постійного оновлення напрямів, змісту і форм навчання відповідно до потреб соціального розвитку України, її інтеграції в Європейське та світове співтовариство. Болюбаш Я. Я. [1: 3] зазначає, що державна політика в галузі освіти спрямована на досягнення українською освітою сучасного світового рівня, відродження й подальший розвиток національних науково-освітніх традицій, оновлення змісту, форм і методів навчання, примноження інтелектуального потенціалу суспільства. «Розбудова системи освіти, її докорінне реформування, – наголошується в національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), – мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу

вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, національне відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні».

Провідною ідеєю організації і розвитку європейської освіти XXI століття стала концепція неперервної освіти, яка базується на ідеї навчання людини протягом усього її свідомого життя. У системі безперервної освіти України постійно діючою ланкою є післядипломна освіта, яка забезпечує фахове удосконалення громадян, поглиблення, розширення і оновлення професійних знань, умінь і навичок. Вона забезпечує одержання нової кваліфікації, нової спеціальності на основі здобутого раніше рівня освітньої та професійної підготовки і набутого практичного досвіду, а також індивідуальне самостійне навчання людини незалежно від віку. У Концепції Державної програми розвитку освіти на 2006-2010 роки [6] визнана необхідність створення ефективної системи підготовки і перепідготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів, їх атестації та професійного удосконалення; пункти 1.7 і 3.11.3 Типового положення про атестацію педагогічних працівників [16] зазначають, що умовою чергової атестації педагогічних працівників є обов'язкове проходження не рідше одного разу на п'ять років підвищення кваліфікації, а педагогічний працівник визнається таким, що відповідає займаній посаді, якщо пройшов підвищення кваліфікації.

Загальнотеоретичні проблеми післядипломної освіти та підвищення кваліфікації кадрів висвітлено в наукових роботах А. Бик, Н. Білик, В. Воронцової, Л. Гранюк, Л. Зазуліної, Н. Клокар, Л. Кравченко, М. Красовицького, А. Кузьміна, В. Маслова, О. Наумця, В. Олійника, М. Скрипник, Т. Сущенко та ін. Але аналіз наукової та навчально-методичної літератури свідчить про відсутність в Україні фундаментальних теоретико-методологічних праць з проблем організації та методичного забезпечення підвищення кваліфікації викладачів української мови як іноземної.

Процес створення і впровадження системи підвищення кваліфікації фахівців для викладання української мови як іноземної включає такі **етапи та концептуальні підходи**:

- 1) аналіз потреб освітнього сектору навчання української мови як іноземної в кадрах;
- 2) спеціалізація навчальних закладів і вдосконалення відповідної матеріальної та організаційно-методичної бази;
- 3) встановлення партнерських стосунків із навчальними закладами України та інших держав, де проводиться навчання української мови як іноземної для обміну досвідом;
- 4) перепідготовка кадрів фахівців для викладання української мови як іноземної;
- 5) залучення освітніх закладів до впровадження нових освітніх систем.

Відповідно до сутності післядипломної освіти, визначеної Законом України «Про вищу освіту» (ст. 10) [2], **сутність курсів підвищення кваліфікації** викладачів української мови як іноземної визначаємо як спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки такого викладача шляхом поглиблення, розширення й оновлення його професійних знань, умінь і навичок. Тоді, як базова педагогічна освіта, за словами А.І. Кузьмінського [8: 29], забезпечує формування загальної та професійної культури педагога, післядипломна – її збагачення, розширення й поглиблення. У цьому контексті післядипломна педагогічна освіта набуває якісної

визначеності й спрямовується на професійний розвиток особистості педагогів, їх професійно-особистісне самоутвердження.

Відповідно до Концепції розвитку післядипломної освіти в Україні [7], основними **принципами організації** курсів є:

- гуманізація, демократизація, науковість, єдність, комплексність, диференціація, інтеграція, неперервність та наскрізність;
- органічна єдність із системою підготовки фахівців, зв'язок з процесом ринкових перетворень, різних форм власності і господарювання, реструктуризацією економіки;
- орієнтація на актуальні та перспективні сфери трудової діяльності згідно з попитом на ринку праці;
- відповідність державним вимогам та освітнім стандартам;
- впровадження модульної системи навчання з урахуванням індивідуального підходу до кожної особи та за потребою.

На виконання законодавства України та у світлі Рекомендації NR (98) 6 Комітету міністрів Ради Європи «Про сучасні мови», ухваленої Комітетом міністрів на 623-му засіданні заступників міністрів від 17 березня 1998 р. [12] Інститут української філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова провадить такі **освітні стратегії**:

1) здійснює освітню діяльність, що дає можливість забезпечення доступності відповідних ресурсів, як людських, так і матеріальних, для поліпшення викладання української мови як іноземної у межах освітньої системи настільки, щоб задовольнити зростаючі вимоги до міжнародного спілкування й розуміння (реалізація пункту А.1.III Рекомендації);

2) сприяє широкій багатомовності, підтримуючи розвиток зв'язків і обмінів з установами й представниками різних рівнів освіти в інших країнах з тим, щоб ознайомлювати всіх зі справжнім мовним і культурним досвідом України (реалізація пункту А.2.VI Рекомендації) та сприяючи вивченню мов протягом усього життя, надаючи для цього відповідні ресурси (реалізація пункту А.2.VII Рекомендації);

3) сприяє професійно орієнтованому вивченню української мови, забезпечуючи баланс між професійним, культурним і особистим розвитком, пропонуючи мовні курси, що поєднують загальний і професійний компоненти (реалізація пункту D.17 Рекомендації);

4) в освіті дорослих сприяє розвитку відповідних сприятливих умов, які давали б дорослим можливість підтримувати й розвивати далі мовні навички, а також заохочувати тих, хто має невеликий попередній досвід вивчення української мови як іноземної або не має жодного, з метою набуття вміння спілкуватися українською мовою (реалізація пункту E.19 Рекомендації);

5) вживає заходів для забезпечення в процесі підготовки майбутніх учителів тісної співпраці між освітніми органами влади, університетами, освітніми дослідними центрами (наприклад, Інститут української мови НАН України та Інститут мовознавства імені О.О. Потебні НАН України, Інститут літератури імені Тараса Шевченка НАН України, Науково-дослідний інститут українознавства МОН України та ін.) та закордонними навчальними закладами (реалізація пункту H. 33 Рекомендації);

6) сприяє на етапі розробки концепції навчальних курсів для вчителів української мови визначенню точної й послідовної мети у вигляді набору основних

знань, до якого входитимуть лінгвістичний, міжкультурний, освітній і психологічний компоненти (реалізація пункту Н.34 Рекомендації);

7) передбачає в рамках двосторонніх і багатосторонніх угод можливість для майбутніх учителів-іноземців проходити частину навчального курсу в Україні, де українська мова, яку вони викладатимуть, є мовою повсякденного спілкування (реалізація пункту Н.35 Рекомендації);

8) пропонує викладачам і вчителям української мови як іноземної підвищувати кваліфікацію, що дасть їм змогу підтримувати високий рівень знання мови та навички викладання, бути в курсі методичних новинок, розширювати та поглиблювати свій досвід і знання культури України, мову якої вони викладають (зокрема завдяки перебуванню в Україні), працює над створенням міжнародної інтерактивної мережі для спільного використання досвіду і знань, максимально сприяє впровадженню європейського виміру в освіту (реалізація пункту Н. 37 Рекомендації).

У рамках реалізації зазначених стратегій у липні 2009 року Інститут української філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, окрім уже налагодженої наукової співпраці, задіяв методичний потенціал задля популяризації української мови серед світового українства – започаткував проведення мовних курсів для учителів української мови як іноземної [Див. 14; 15]. Першими слухачами літніх мовних курсів стали представники Асоціації українських організацій Естонії. З того часу щоліта відбуваються Літні мовні курси для вчителів-представників української діаспори на базі Інституту української філології та курси підвищення кваліфікації викладачів української мови як іноземної для громадян України – викладачів навчальних закладів України [Див. 4] на базі Інституту перепідготовки і підвищення кваліфікації Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Курси надають можливість постійного спілкування слухачів із філологами-науковцями, викладачами-практиками, студентами. Слухачі збагачують свої знання у царині сучасної української літературної мови, методики навчання української мови як іноземної, методики викладання українознавства, історії культури України, що сприяє формуванню уявлення про шлях духовно-культурного розвитку українського народу, про особливості ментальності, самобутність культури та педагогіки України. Навчальні програми [5; 11], складені для курсів, є оригінальними, відповідають потребам філологів-практиків, які навчають українській мові іноземців. Вивчений матеріал допомагає педагогам вправно використовувати потрібні мовні, методичні, культурологічні, історичні, психологічні та педагогічні знання у роботі не тільки з етнічними українцями, а й з іноземцями. Слухачі курсів також мають можливість користуватися фондами бібліотек Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова та інших бібліотек м. Києва та України. Особливо зацікавлює курсантів практичне ознайомлення з яскравими скарбами української культури, зібраними в музеях України. Широка культурна програма сприяє розширенню словникового запасу, практичних навичок слухачів.

Згідно з Концепцією розвитку післядипломної освіти в Україні [7], система післядипломної освіти передбачає професійне навчання фахівців – викладачів української мови як іноземної, які відзначатимуться здатністю запроваджувати цінності демократичної, правової держави, а також професійними вміннями та навичками, що ґрунтуються на сучасних спеціальних знаннях, критичному мисленні, здатності застосовувати наукові надбання на практиці.

Оскільки підвищення кваліфікації є різновидом андрагогіки, курси підвищення кваліфікації викладачів української мови як іноземної реалізують такі принципові положення освіти дорослих (за А.М. Зубко [3: 8]):

- 1) провідна роль у власній освіті належить самому фахівцеві;
- 2) навчання повинно виходити із індивідуальних особливостей того, хто навчається, відповідати його індивідуальним освітнім потребам та стимулювати зростання цих потреб;
- 3) у процесі навчання слід використовувати внутрішні сили особистості, спиратися на природне прагнення людини до саморозвитку, самовдосконалення, активізувати суб'єктивну сферу фахівця;
- 4) навчальний процес відбувається у спільній діяльності тих, хто навчає, з тими, хто навчається.

Основними етапами вивчення результативності підвищення кваліфікації є:

- 1) чітке усвідомлення і формулювання задач вивчення;
- 2) добір і розробка відповідних методичних матеріалів;
- 3) визначення об'єктів вивчення;
- 4) вивчення професійної компетентності курсантів перед курсами або на початку курсової підготовки (діагностування);
- 5) вивчення ефективності навчання в процесі проведення курсів (згідно з можливостями різних форм роботи, з'ясування доцільності саме цих форм);
- 6) вивчення рівня компетентності слухачів на завершальному етапі курсової підготовки («вихідне діагностування»);
- 7) вивчення практичної діяльності колишніх слухачів.

Викладач є посередником між студентами і навчальним матеріалом у процесі навчання. Він відбирає й реалізує стимули, скеровує реакції студентів на них. Для ефективного виконання такої ролі йому слід бути готовим до виконання функцій радника, помічника, консультанта, комунікатора, партнера в спільному вирішенні навчальних проблем і завдань. Успішному виконанню зазначених функцій сприяє наявність у викладача таких якостей, як схильність до лідерства, готовність надати допомогу студентам, дружельюбність, здатність розуміти учнів, уміння активізувати в них почуття відповідальності, створити умови для вільної навчальної діяльності, готовність до змін, незадоволення досягнутими результатами і постійне прагнення досягати більшого. Тому під час проведення курсів особливу увагу звертаємо на розвиток таких професійно-особистісних якостей слухачів курсів:

- творче ставлення до своєї професійної діяльності,
- гуманістичний характер спілкування,
- прагнення до новаторства на базі сучасних наукових знань і досвіду,
- усвідомлення себе носієм національної культури.

Визначаємо, що у світлі Концепції розвитку післядипломної освіти в Україні [7] загальною **метою** курсів підвищення кваліфікації є задоволення індивідуальних потреб викладачів української мови як іноземної у особистісному та професійному зростанні а також забезпечення потреб держави в кваліфікованих кадрах високого рівня професіоналізму та культури, здатних компетентно і відповідально виконувати посадові функції, впроваджувати у навчання новітні та інноваційні технології, сприяти становленню української мови як державної, так і як самодостатньої європейської мови.

Для реалізації окресленої мети курси виконують ряд **завдань**, серед яких:

1) приведення обсягів та змісту підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з української мови як іноземної у відповідність із поточними та перспективними потребами державної мовної політики;

2) формування змісту навчання, виходячи з його цільового спрямування, досвіду роботи, індивідуальних інтересів і потреб викладачів;

3) застосування сучасних навчальних інноваційних технологій, що передбачають диференціацію, індивідуалізацію, запровадження різних форм навчання.

Реалізація мети й завдань курсів підвищення кваліфікації викладачів української мови як іноземної відображена в їх **змісті** та відбувається в таких напрямках:

1) поглиблення знань із спеціальності;

2) отримання базових знань з педагогіки та педагогічної психології, навиків їх використання у навчальному процесі;

3) оволодіння сучасними ефективними технологіями організації навчального процесу, контролю рівня знань і умінь;

4) розширення кола умінь використання новітніх комп'ютерних технологій у навчальному процесі.

Отже, зміст курсів підвищення кваліфікації викладачів української мови як іноземної містить широкий спектр фахової, науково-методичної, соціальної, правової, організаторської підготовки тощо. Навчання забезпечує поєднання фундаментальності науково-теоретичного матеріалу з практичною спрямованістю у вирішенні конкретних завдань навчання української мови іноземців. В основу підвищення кваліфікації закладаються прогресивні технології, які стимулюють зацікавлене ставлення слухачів до теоретичних знань та передового досвіду, відбивають у формах і методах навчання цілісний і загальний зміст професійної діяльності, сприяють засвоєнню ефективних способів вирішення фахових проблем.

Зміст підвищення кваліфікації формується з урахуванням галузевої та рівневої специфіки за такими напрямками: соціально-економічний (окремі питання філософії, соціології, культурології, українознавства, етики, права, інформаційних технологій, української мови тощо); психолого-педагогічний (загальна, соціальна, професійна психологія, педагогіка, акмеологія тощо) і методичний. А реалізується у двох аспектах: науково-теоретичний (актуальні проблеми розвитку науки, культури, освіти) і практично-прикладний (здобуття певних знань, умінь та вироблення навичок, особистісне та професійне зростання);

Зміст курсів підвищення кваліфікації викладачів української мови як іноземної відображено у «Комплексі навчальних програм для курсів підвищення кваліфікації викладачів української мови як іноземної» [5]. Навчальний план курсів, вміщений у комплексі складений на підставі структурно-логічної схеми перепідготовки, відповідає меті курсів. План визначає перелік нормативних навчальних дисциплін, відведений для них обсяг часу, конкретні форми проведення аудиторних навчальних занять та їхні обсяги, форми і засоби проведення підсумкового контролю. У навчальному плані відображено також обсяг часу, передбачений на самостійну роботу. Він включає такі ключові дисципліни: сучасна українська літературна мова, методика навчання української мови як іноземної, історія культури України, основи міжнетічних комунікацій, акмеологічні основи педагогічної творчості та майстерності вчителя. Комплекс розроблено за кредитно-модульною та

модульно-рейтинговою системами відповідно до типових навчальних планів Інституту української філології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Він розрахований на слухачів курсів підвищення кваліфікації, викладачів підготовчих відділень вищих навчальних закладів для іноземних громадян та вчителів шкіл національних меншин.

До навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації включено три цілісні взаємопов'язані модулі:

- соціально-гуманітарний, до інваріантного блоку якого включено теми з таких навчальних дисциплін: філософія освіти, чинне законодавство про освіту, законодавство з охорони праці, українознавчий аспект гуманітарної освіти, соціологічні аспекти освіти та виховання, до варіативного блоку – історія освіти України, українознавство, соціологія, культурологія, екологія, політологія, релігієзнавство, економіка, українське ділове мовлення тощо (з урахуванням специфіки фаху педагогічних працівників, досвіду роботи та професійних запитів);

- професійний, до інваріантного блоку якого включено теми з таких навчальних дисциплін: нормативно-правове та методичне забезпечення викладання предмета, інноваційна педагогіка, впровадження інноваційних технологій у процесі викладання навчального предмета, психолого-педагогічний супровід навчально-виховного процесу, сучасна методика викладання предмета, допрофільна підготовка і профільне навчання, використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій у процесі вивчення предмета, організація позааудиторної роботи тощо, до варіативного блоку – спецкурси за вибором (з урахуванням специфіки фаху педагогічних працівників);

- діагностико-аналітичний модуль є інваріантним і включає настановче заняття, вхідне діагностування, захист творчих робіт чи авторських проєктів, науково-практичну конференцію, вихідне діагностування; його завданням є діагностування рівня професійної майстерності педагогічного працівника та його зростання, обмін досвідом роботи. Вхідне і вихідне діагностування допомагає коригувати, регулювати процес, вносити зміни у методи, форми і засоби навчання, наближати їх до оптимальних.

У кожній програмі навчальних дисциплін курсів визначено мету й завдання вивчення предмета, пояснювальні записки окреслюють основні аспекти розгляду проблемних питань з орієнтацією слухачів курсів на ефективне засвоєння знань та застосування їх у викладанні курсу української мови як іноземної. Навчальні програми містять тематичні плани, теми лекційних, практичних і лабораторних занять та теми для самостійного опрацювання. Подано питання для підсумкового контролю. До програм додано списки основної літератури.

Провідним у фаховій підготовці викладача української мови як іноземної є курс “Методика навчання української мови як іноземної”. Програма курсу передбачає вивчення всіх розділів курсу методики навчання української мови як іноземної з урахуванням сучасних вітчизняних і зарубіжних досліджень. Зміст програми, орієнтований на розкриття методичних основ формування навичок і вмінь практичного володіння українським мовленням, враховує також загальноосвітні, виховні та розвиваючі цілі вивчення української мови як іноземної.

У сучасних умовах глобалізації питання міжкультурних комунікацій набуває особливої ваги в контексті власної ідентичності, міжкультурних відносин, розвитку соціокомунікаційного інформаційного простору. Основна мета навчальної

дисципліни „Основи міжкультурних комунікацій” – засвоєння слухачами основ етнокомунікації, особливостей їх становлення, розвитку і реалізації.

За словами А. І. Кузьмінського, найактуальнішими проблемами післядипломної педагогічної освіти, пов’язаними із суспільними трансформаціями, є організація самоосвітньої діяльності педагогів, їх інформаційне забезпечення та навчання творчому використанню психолого-педагогічної інноватики [8: 31]. Тому актуальною також є спеціальна навчальна дисципліна «Інформаційні ресурси з мовознавства», в якій слухачам курсів розкривають обшир українських і зарубіжних видань, інформаційно-пошукові системи та електронні ресурси з мовознавства.

Традиційні підходи до процесу навчання, коли слухачам передаються готові знання, виявляються малоефективними. Під час проведення курсів використовуємо загальні моделі занять (вхідне й вихідне діагностування, інтерактивні лекції, лекції-дискусії, проблемні лекції, практичні заняття, семінарські заняття, лабораторні заняття, навчальні тренінги, тематичні дискусії, комп’ютерне моделювання, майстер-класи, ділові ігри, рольове й імітаційне моделювання, круглі столи, науково-практичні конференції, конференції по захисту випускних творчих робіт, розроблення й захист авторських проєктів, творчих робіт тощо) та специфічні (психотренінги, робота в дискусійних та предметних мікрогрупах та ін.).

Протягом циклу підвищення кваліфікації слухачі виконують передбачені навчальним планом і програмами види навчальної діяльності, атестаційно-випускні роботи, складають підсумковий залік.

Отже, курси підвищення кваліфікації викладачів української мови як іноземної виконують три взаємопов’язані **функції**:

- компенсаторну (ліквідація прогалів у базовій освіті),
- адаптивну (оперативна підготовка до змін у освітньому і суспільному житті),
- розвивальну (забезпечення загальнокультурного розвитку, збагачення науковими знаннями, задоволення багатогранних пізнавальних інтересів та духовних потреб особистості).

Система підвищення кваліфікації викладачів української мови як іноземної вцілому виконує такі **соціокультурні функції**:

1) забезпечує потреби українського та світового суспільства у конкурентоспроможних фахівцях з української мови як іноземної, зацікавлених у професійній самореалізації;

2) забезпечує професійну підготовку та перепідготовку кадрів, зорієнтовану на комфортну адаптацію навчального процесу відповідно до загальноєвропейських рекомендацій мовної освіти;

3) підвищує рівень базової освіти, спрямованої на загальнокультурну, гуманітарну та професійну підготовку кадрів.

У напрямку функціонування української мови як іноземної Інститут української філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, відповідно до Закону України «Про вищу освіту» [2], практикує різні організаційні форми післядипломної освіти, серед них спеціалізація (набуття особою здатності виконувати окремі завдання та обов’язки, які мають особливості в межах спеціальності) та розширення профілю (набуття особою здатності виконувати додаткові завдання та обов’язки в межах спеціальності) є актуальними для викладачів української мови як іноземної – громадян України; а стажування (набуття особою досвіду виконання завдань та обов’язків певної спеціальності) – проходять переважно іноземці.

Після закінченні курсів за результатами складання форм контролю слухачі отримують Сертифікат про проходження курсів підвищення кваліфікації викладачів української мови як іноземної в Інституті української філології та диплом Інституту перепідготовки й підвищення кваліфікації Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Отже, в Україні, як і за її межами ведеться, хоч і повільна, але ґрунтовна робота, спрямована на утвердження української мови на світовій арені. Але сучасні потреби становлення української мови як рівноправної в колі європейських мов обумовлюють необхідність вирішення ще цілої низки **проблем**, серед яких:

- визнання на державному рівні необхідності підготовки й підвищення кваліфікації фахівців з української мови-іноземної як обов'язкової невід'ємної складової частини становлення державної української мови і самодостатньої європейської мови та забезпечення гарантованих державою умов для організації такого навчання;

- розробка необхідної нормативно-правової бази для функціонування української мови як іноземної (затвердження державного стандарту, єдиного навчального плану, програм та інших нормативних документів органів державного управління освітою, запровадження сертифікації тощо), що сприятиме достойному функціонуванню і подальшому розвитку української мови як в Україні, так і за її межами;

- залучення професорсько-викладацьких та наукових кадрів вищої школи, академічної та прикладної науки до створення науково-методичної бази для забезпечення підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з української мови як іноземної;

- забезпечення єдності в діяльності всіх елементів системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з української мови як іноземної шляхом створення науково-практичних центрів науково-методичного забезпечення функціонування української мови як іноземної;

- необхідність стимулювання здійснення фундаментальних, пошукових та прикладних наукових досліджень для вдосконалення системи викладання української мови як іноземної;

- актуальність проведення культурно-освітньої та просвітницької діяльності серед громадськості;

- необхідність розробки та реалізації програм і проектів у галузі навчання української мови як іноземної із залученням науково-методичної, фінансової, технічної допомоги різноманітних громадських організацій, асоціацій, фондів, в т.ч. і міжнародних.

1. Болюбаш Я.Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: Навч. посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти. – К.: ВВП «КОМПАС», 1997.– 64с.
2. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 № 2984-III. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://zakon.rada.gov.ua/>.
3. Зубко А.М. Організаційно-педагогічні умови удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / А.М. Зубко. – К., 2002. – 18 с.
4. Ісаєнко В. Перші кроки у вивченні української як іноземної. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – http://www.ippk.npu.edu.ua/index.php?option=com_content&view

=article&id=17%3A2010-02-01-08-45-56&catid=14%3A2010-03-09-13-04-01&Itemid=20&lang=uk.

5. Комплекс навчальних програм для курсів підвищення кваліфікації викладачів української мови як іноземної / Укладачі: А. В. Висоцький, С. В. Соколова, Я. О. Чепуренко, Н. В. Гузій, В. М. Ісаєнко, Т. В. Дудар. – К. : Ореол-Сервіс, 2010. – 75 с.
6. Концепція Державної програми розвитку освіти на 2006-2010 роки, схвалена розпорядженням Кабінету міністрів України від 12 липня 2006 р. N 396-р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://www.masters.donntu.edu.ua/talented/law/education.htm>.
7. Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://www.mon.gov.ua/education/higher/topic/pdosv/knc>.
8. Кузьмінський А.І. Теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / А.І. Кузьмінський. – К., 2003. – 42 с.
9. Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9–354 від 31.05.08 ректорам (директорам) вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – http://www.mon.gov.ua/laws/list_1_9_354_08.doc.
10. Мацюк З. Україна на шляху до сертифікації української мови як іноземної // Мова як іноземна : проблеми сертифікації за європейськими стандартами. Матеріали Міжнародної наукової конференції. Львів, 23–24 квітня 2009 року / За ред. О. Антонів, А. Кравчук, Й. Тамбор. – Львів : Українська академія друкарства, 2010. – С. 9–12.
11. Навчальні плани та програми курсів підвищення кваліфікації викладачів української мови як іноземної // Укладачі: А. В. Висоцький, С. В. Соколова, Я. О. Чепуренко, Н. В. Гузій, Т. В. Дудар, В. М. Ісаєнко. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – 49 с.
12. Рекомендація N R (98) 6 Комітету міністрів Ради Європи «Про сучасні мови», ухвалена Комітетом міністрів на 623-му засіданні заступників міністрів від 17 березня 1998 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_725.
13. Сокіл Б., Мацюк З. Концепція підготовки фахівців для викладання української мови в іншомовній аудиторії // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : Зб. наук. праць. – Львів, 2006. – Вип. 1. – С. 6–12.
14. Соколова С. В. Літні мовні курси // Педагогічні кадри. Газета Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – 2009. – № 8 (1602), жовтень. – С. 2.
15. Соколова С. В. Світове українство: мовно-культурна комунікація (про літні мовні курси для учителів української мови як іноземної) // Освіта. Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик. – 2009. – № 41 (5372) від 16–23 вересня. – С. 4.
16. Типове положення про атестацію педагогічних працівників, затверджене Наказом Міністерства освіти і науки України № 930 від 06.10.2010 року, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 14.12.2010 р. за № 1255/18550. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://vovse.net/zakonodavstvo/monu/89-nakaz-mon-930-vd-061010-roku.html>.
17. Ухвала Міжнародної наукової конференції «Мова як іноземна : проблеми сертифікації за європейськими стандартами» // Мова як іноземна : проблеми сертифікації за європейськими стандартами. Матеріали Міжнародної наукової конференції. Львів, 23–24 квітня 2009 року / За ред. О. Антонів, А. Кравчук, Й. Тамбор. – Львів : Українська академія друкарства, 2010. – С. 18–19.

**CONCEPTUAL BASES OF ORGANIZATION
OF COURSES OF IN-PLANT TRAINING
FOR TEACHERS UKRAINIAN AS FOREIGN**

Sofia Sokolova

The article describes the conceptual bases of organization of courses of in-plant training for the teachers of Ukrainian as foreign and the complex of educational courses.

Key words: Ukrainian as foreign language, concept of in-plant training of specialists, educational courses.

**КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ КУРСОВ
ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ ДЛЯ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ
УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО**

Софія Соколова

Рассмотрены концептуальные основы организации курсов повышения квалификации для преподавателей украинского языка как иностранного, проанализирован комплекс учебных программ для курсов.

Ключевые слова: украинский язык как иностранный, концепция повышения квалификации специалистов, учебные дисциплины.

Стаття надійшла до редколегії 1.03.2011

Прийнята до друку 2.04.2011